

Czarniecki, Stanisław

Materiały źródłowe z zakresu historii polskich nauk geologicznych w ZSRR

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 8/1, 148-149

1963

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Podczas konferencji panowała pełna powagi atmosfera głębokiej odpowiedzialności za przyszłe losy Niemiec, za rolę, jaką naród niemiecki i niemiecka nauka odegrały we współczesnych zmaganiach politycznych. Silny ładunek ideologiczny konferencji jest zrozumiały wobec sytuacji politycznej NRD i zadania, jakie państwo to sobie postawiło — ukształtowanie oblicza światopoglądowego całego społeczeństwa niemieckiego.

Z przeszło trzydziestu wygłoszonych referatów część poświęcona była problemom ogólnoteoretycznym, jak: *Materializm przyrodniczy* (O. Finger); *Ateistyczne tradycje niemieckiego przyrodoznawstwa* (H. Herneck); *Racjonalne jądro przedmarksowskich systemów filozoficznych a zagadnienie przyrodoznawstwa* (G. Stehr); *Rola nauk o Ziemi w ugruntowaniu naukowego światopoglądu* (E. Herlizius); *Pomoc filozofii w rozwiązywaniu współczesnych problemów przyrodoznawstwa* (R. Havemann). Większość referatów poświęcona była ocenie stanowisk filozoficzno-przyrodniczych takich filarów nauki niemieckiej, jak: I. Kant, L. Beck, E. du Bois-Reymond, M. J. Schleyden, W. Ostwald, L. Boltzmann, E. Haeckel, A. Weismann, Bertalanffy, F. Loeffler, W. Hückel, W. Nernst, H. Reichenbach, A. Einstein, M. Planck, M. Born, W. Heisenberg. Z oceną stanowisk uczonych, którzy przeszli już do historii, związane zostały zadania stojące przed uczonymi obecnie, zo znalazło szczególnie wyraźne odbicie w końcowych referatach: *Opór niemieckich uczonych wobec „niemieckiej fizyki” i innych faszystowskich karykatur nauki* (W. Heberditzl); *Walka niemieckich uczonych z przygotowaniem do wojny atomowej* (G. Wendel).

W konferencji brali udział pracownicy Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN: dr J. Babicz i dr L. Szyfman, który wygłosił referat o recepcji idei E. Haeckla w Polsce.

Józef Babicz

ZSRR

MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE Z ZAKRESU HISTORII POLSKICH NAUK GEOLOGICZNYCH W ZSRR

W czasie pobytu w Moskwie i Leningradzie w maju i czerwcu 1962 r. starałem się, poza moimi głównymi zajęciami, zorientować w możliwości wykorzystania materiałów źródłowych z zakresu historii nauk geologicznych, znajdujących się w różnych instytucjach i w posiadaniu osób prywatnych. Specjalnie interesowały mnie materiały dotyczące polskich geologów pracujących w Rosji przed rewolucją. Wobec niewielkiej ilości wolnego czasu, jakim dysponowałem, mogłem naturalnie zebrać jedynie bardzo fragmentaryczne dane.

Przeprowadziłem rozmowy z kierownikiem Zakładu Historii Geologii AN ZSRR prof. W. W. Tichomirowym, z kilkoma samodzielnymi pracownikami naukowymi zajmującymi się oprócz geologii również historią tej dyscypliny, z córką zmarłego przed ćwierć wiekiem znakomitego geologa A. Karpińskiego oraz z kierownikami lub pracownikami takich instytucji, jak: Muzeum Geologiczne im. A. Karpińskiego w Leningradzie, Muzeum Instytutu Górniczego w Leningradzie, Towarzystwo Geograficzne w Leningradzie i Towarzystwo Badaczy Przyrody w Moskwie.

W wyniku rozmów mogłem stwierdzić, iż w instytucjach, które odwiedziłem, i u niektórych osób prywatnych znajdują się bardzo bogate i ciekawe materiały dotyczące zarówno polskich geologów pracujących w Rosji przed rewolucją (T. Zap, A. Czekanowski, A. Michalski, K. Bohdanowicz i inni), jak i kontaktów polskich geologów ze środowiskami naukowymi rosyjskimi. W szczególności w Muzeum im. Karpińskiego znajdują się bogate kolekcje i część

dokumentacji, dotyczące badań geologicznych Czekanowskiego i Czerskiego na Syberii. W Towarzystwie Geograficznym w Leningradzie zachowało się ogromne archiwum, obejmujące rękopisy od połowy XIX w., zawierające bardzo wiele materiałów związanych z Polską i polskimi uczonymi. W Instytucie Górniczym, jak mnie informowano, znajduje się wiele materiałów tyjących się zarówno jego wychowanków (S. Czarnocki, A. Michalski i wielu innych), jak i pracowników i profesorów (np. T. Zan i K. Bohdanowicz). W posiadaniu E. Tołmaczewej-Karpińskiej znajdują się obfite materiały fotograficzne dotyczące grupy geologów polskich pracujących pod kierunkiem jej ojca w Komitecie Geologicznym. Towarzystwo Badaczy Przyrody posiada ogromną kolekcję fotografii oraz bogate archiwum zawierające m. in. materiały związane z uczonymi polskimi od początku XIX w. (A. Andrzejewski, L. Zejszner i inni).

Wiele ze wspomnianych materiałów nie było jeszcze wykorzystanych ani w polskich, ani w radzieckich opracowaniach historycznych, a na podstawie wstępnego rozpoznania, jakie mogłem przeprowadzić, należy sądzić, iż są wśród nich materiały o poważnym znaczeniu dla historii nauk geologicznych w Polsce.

Wydaje się więc celowe przeprowadzenie w bliskim czasie bardziej szczegółowych poszukiwań w porozumieniu z Zakładem Historii Geologii AN ZSRR, którego kierownik — prof. W. W. Tichomirow bardzo życzliwie odnosi się do prac polskich historyków geologii.

Stanisław Czarniecki

Czechosłowacja

ORGANIZACJA BADAŃ NAD HISTORIĄ NAUKI I TECHNIKI

W Czechosłowacji istnieją obecnie trzy ważniejsze ośrodki badań nad historią nauki i techniki.

Oddział Historii Nauk Przyrodniczych i Techniki Instytutu Historii Czechosłowackiej Akademii Nauk (Oddělení pro dějiny přírodních věd a techniky Historického ústavu Československé akademie věd, Praha-Hrad, Jiřská 3) liczy 10 pracowników nauki. Kieruje nim dr Luboš Nový. Głównym zadaniem badawczym placówki jest stopniowe opracowanie historii nauki i techniki w Czechosłowacji. Pierwszy etap tej pracy został już zakończony wydaniem przed rokiem syntetycznej *Historii nauk ścisłych w Czechach do końca XIX w.*¹ W przygotowaniu jest obecnie druga chronologicznie część tego dzieła oraz historia techniki, rozpoczęto również prace nad historią biologii w Czechach. Badania monograficzne prowadzone w Oddziale obejmują: astronomię XVI wieku, a w szczególności znaczenie odkrycia w 1572 r. nowej gwiazdy (dr Zdeněk Horský), teorię elektryczności w XVIII i XIX w. (dr Josef Smolka), rozwój teorii grup (dr L. Nový), czeską szkołę geometrii w drugiej połowie XIX w. (Jaroslav Folta), historię twierdzenia Dopplera (dr Irena Seidlerová), historię biochemii (dr Mikuláš Teich), botanikę w Czechach w XIX w. (Věra Spudilová), technikę hutniczą czeską w XIX w. (dr František Psota). Oprócz tego przygotowane jest wydanie dzieł Bolzana, prowadzone są prace bibliograficzne itp.

Oddział Historii Nauk Przyrodniczych i Techniki Instytutu Historii Słowackiej Akademii Nauk (Bratislava, Klemensova 27), utworzony niedawno, liczy 6 pracowników nauki. Kieruje nim dr Ján Tibenský. Prace badawcze nastawione są prawie

¹ *Dějiny exaktních věd v českých zemích do konce 19. století*, Vědecký redaktor: dr Luboš Nový. Praha 1961, s. 431 (por. notatkę w tym nrze na str. 118).